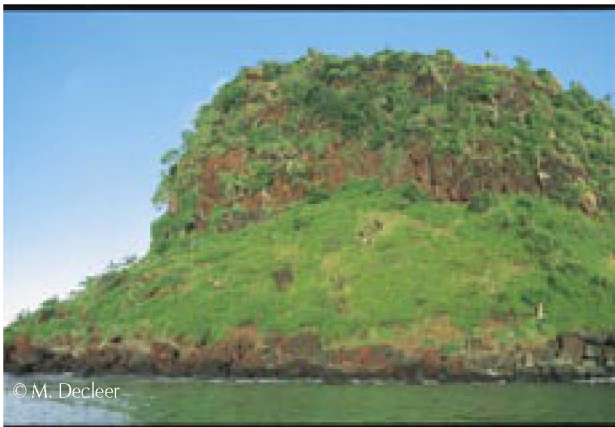

Belgische zoölogische expedities

Het Koninklijk Museum van Midden-Afrika (KMMA) in Tervuren onderzoekt al sinds 1981 de biodiversiteit op de Comoren, een eilandengroep nabij de Afrikaanse oostkust. Tussen 1981 en 2003 vertrokken er niet minder dan zeventien biologische expedities naar deze archipel met het oog op de studie van de fragiele eilandbiotopen.

Een rotswand op Anjouan ▲

Nu pakt een onderzoeksteam van zoölogen, verbonden aan het Departement Afrikaanse Zoölogie van het Museum, uit met een buitengewoon interessant naslagwerk getiteld *'La faune terrestre de l'archipel des Comores'*. Deze publicatie is het resultaat van een jarenlange studie van de landfauna op de Comoren en wil bijdragen tot het behoud van de biodiversiteit ter plaatse. De bescherming van de unieke maar kwetsbare ecotopen en de bijbehorende fauna op de eilandengroep is niet alleen essentieel voor de eilandbewoners maar is ook op wereldvlak van belang.

De archipel en zijn fauna

De Comoren-archipel is gelegen in de westelijke Indische Oceaan en bestaat uit vier eilanden. Groot-Comoro, Mohéli en Anjouan zijn onafhankelijk sinds 1975, Mayotte valt *de facto* nog steeds onder Frans bestuur.

Deze vulkanische en tropische eilandengroep telt naast de vier hoofdeilanden ook een aantal kleinere eilandjes. Die vormen, samen met de kusten, de kleine meren en de gedeeltelijk nog door primaire wouden bedekte bergen, belangrijke natuurlijke woongebieden voor dieren. De rijkdom aan microklimaten is verbazend, gaande van uitermate vochtig tot quasi dor. De huidige fauna is het resultaat van een mengeling van soorten van natuurlijke oorsprong (vele endemisch) en geïntroduceerde diersoorten. Tot de opmerkelijkste zoogdieren behoren drie soorten vruchtenetende grote vleermuizen en twee maki's

(of lemuren, dit zijn primitieve aapachtigen). Deze dieren blijken een heel belangrijke rol te spelen als 'bestuivers' van bloemen en verspreiders van boomzaden en vormen dus een essentiële schakel in het voortbestaan van het woud. Bij de vogels telt men zestien endemische soorten en tweëntwintig zeldzame endemische rassen van andere soorten. Er komen ook op wereldniveau belangrijke populaties van trekvogels voor. Reptielen zijn eveneens goed vertegenwoordigd op de Comoren. Een aantal hagedissen werd opgenomen in de CITES-lijsten (*Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*), evenals zeeschildpadden die de stranden van de archipel als broedplaats gebruiken. Alleen op Mayotte leven twee soorten kikvorsen en in alle rivieren zit 'secondaire' zoetwatervis. De inventaris van ongewervelde dieren die wat soorten betreft ook goed vertegenwoordigd zijn, is nog lang niet volledig. De vlinders en de spinnen bijvoorbeeld - om slechts de goed zichtbare groepen te noemen - tellen heel wat endemische soorten en zijn bijzonder talrijk.

Bedreigde wouden

De wouden op de Comoren worden bedreigd door de stijgende demografie en door de landbouw. Hun snelle verdwijning zou dramatische gevolgen hebben voor zowel de fauna als voor de watervoorziening en zou ongetwijfeld ook erosieproblemen meebrengen. Waken over het behoud

op de Comoren

De lemuur van Mayotte, of maki,
Lemur fulvus mayottensis

Michel LOUETTE ornitholoog

1974

Koninklijk Museum voor Midden-Afrika: curator van de vogelcollectie, veldwerk in Kameroen en in Liberia

1977

Doctoraat in de Wetenschappen (Universitaire Instelling Antwerpen)

1985

Afdelingshoofd Vertebraten

1990

Departementshoofd Afrikaanse Zoölogie

Danny MEIRTE herpetoloog

1977

Koninklijk Museum voor Midden-Afrika: curator van de herpetologische collectie, veldwerk in Rwanda en in Burundi

1983

Doctoraat in de Wetenschappen (Universitaire Instelling Antwerpen)

van deze primaire bossen is dus een grote prioriteit. Zo werd in Mohéli onlangs een marien park opgericht en op Groot-Comoro werkt men een project uit voor de aanleg van een park op de Karthalaberg.

Ongewenste diersoorten

Wil men de natuur op de Comoren beschermen, dan is het ook belangrijk stil te staan bij de gevaren verbonden aan het introduceren van diersoorten. Ongewenste geïmporteerde diersoorten, in het bijzonder ratten, een mangoeste, bepaalde vogels zoals de huismus en een Aziatische beo, en een reuzenmollusk vormen een bedreiging voor de lokale fauna. Zo betekent de recente introductie van een agame (hagedissoort) op Groot-Comoro bijvoorbeeld een gevaar voor de endemische leguaan. Het kwetsbare insulaire ecosysteem raakt heel snel uit evenwicht.

Overzicht van de biologische expedities

De exploratie van de Comoren kadert in de door het KMMA op touw gezette biologische expedities naar de rond Afrika gelegen eilanden. Sinds het postkoloniale tijdperk organiseert het Museum er regelmatig faunistisch onderzoek. Zo vertrokken er in de jaren 1964-1974 verkenningsmissies naar Fernando Po, Sint-Helena, de Seychellen en Sao Tomé. Zelfs vóór 1960 organiseerde het KMMA al zoölogische exploraties naar de 'ecologische eilanden' die de bergen in Oost-Afrika zijn.

In 1981 kwamen de Comoren aan de beurt. De eerste expeditie had een multidisciplinair karakter wat het biologisch onderzoek

© M. Declerck

betrof, en bestudeerde bijvoorbeeld ook houtanatomie en archeologie.

In deze periode stond de studie van de biodiversiteit op de Comoren nog in haar kinderschoenen. Op de vraag van de zoölogen van het KMMA of het de moeite waard was om er naar toe te reizen, antwoordde de vermaarde Britse ornitholoog C.W. BENSON (die in 1958 zelf een belangrijke publicatie over de vogels van de Comoren schreef): *'go there by all means'*.

De daaropvolgende jaren reisden biologen van het KMMA naar de Comoren met het oog op zoölogisch onderzoek: in 1981, 1983, 1985 (2 reizen), 1989 en vervolgens ieder jaar van 1992 tot 2001 en opnieuw in 2003 (2 reizen). De wetenschappers bestudeerden alle groepen landzoogdieren en vanaf 2003 kregen ook de zeekomkommers de nodige aandacht. Ze publiceerden vijftientig wetenschappelijke bijdragen en verslagen over hun onderzoeken.

Na verloop van tijd diversifieerde het onderzoek zich: na exploratie, taxonomie en zoögeografie ging de belangstelling nu ook uit naar natuurbescherming, populatiestudies en de aanpassing van introductiesoorten aan de omgeving. Ook experimenten (zoals de bestrijding van ratten met inheemse kerkuilen) en de "gezondheid" van rivieren waren aan de orde. Ten slotte werd tevens de exploitatie van dieren als een bron van natuurlijke rijkdom (bijvoorbeeld de zeekomkommers en de terrariumhagedissen) onderzocht.

Publicaties van het KMMA over de Comoren

De publicaties volgen de evolutie van het wetenschappelijk onderzoek op de voet. Na vooral wetenschappelijke werken, verschenen er uitgaven gericht op natuurbescherming en ten slotte geïllustreerde handboeken (enkele manuscripten zijn nog in voorbereiding).

■ In 1988 verscheen een eerste boek getiteld: *"Les oiseaux des Comores"*, gepubliceerd in de reeks "Annalen van het KMMA".

De founingo van de Comoren, *Alectroenas sganzini sganzini*, een endemische vogel.

Deze foto toont hoe sommige spinnen (hier de *Peucetia madagascariensis*) afgelegen eilanden zoals Mayotte konden koloniseren: ze spinnen een draad (zie bovenlijf spin) die door de luchtstroom wordt meegevoerd en hen een luchtreis doet maken van soms enkele honderden kilometers!

© M. Decler

Rudy JOCQUE

arachnoloog

- In 1999 verscheen in dezelfde reeks "*La faune terrestre de Mayotte*": een geïllustreerd verslag van het faunistisch onderzoek over de landfauna op het eiland Mayotte.
- In 2004 zag het uitgebreide naslagwerk over de archipel van de Comoren het licht: "*La faune terrestre de l'archipel des Comores*". Dit boek verscheen in de hierboven vermelde reeks die een nieuwe naam kreeg: "*Studies in Afrotropical Zoology*"

Een inventaris van de landfauna op de Comoren

"*La Faune terrestre de l'archipel des Comores*" biedt niet alleen een zo volledig mogelijke inventaris van de landfauna van de archipel van de Comoren maar gaat ook in op conservatie en op de wetgeving betreffende natuurbehoud. Voorts werd er ook een lijst in opgenomen van de opmerkelijke sites, een identificatiesleutel van de reptielen en een lijst van diernamen in het Comorees. Dit rijkelijk met foto's en tekeningen geïllustreerde naslagwerk is de vrucht van een multidisciplinair onderzoeksproject en vormt een ideale kennismaking met het unieke natuurlijke patrimonium van de Comoren.

Steun en samenwerking

De drie redacteurs van dit naslagwerk (Michel LOUETTE, Danny MEIRTE, Rudy JOCQUÉ) zijn wetenschappers verbonden aan het KMMA, een federale instelling die ressorteert onder het Federaal Wetenschapsbeleid. Het onderzoeksproject van het KMMA op de Comoren kreeg in de loop der jaren de steun van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek, de Nationale Loterij, het DGOS-Raamakkoord, de Commissie voor de Indische Oceaan, de Europese Unie en diverse subsidies van Mayotte.

De samenwerking met de partners op de Comoren – het *Centre National de Documentation et de Recherche Scientifique* van de Unie der Comoren en de *Service de l'Environnement et de la Forêt* op Mayotte – en met lokale wetenschappers was van primordiaal belang voor het welslagen van dit onderzoek.

Het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika

Het KMMA is niet alleen befaamd omwille van zijn rijke collecties over Midden-Afrika maar is ook een belangrijk onderzoekscentrum met vier wetenschappelijke departementen: Culturele Antropologie, Afrikaanse Zoölogie, Geologie en Mineralogie, Geschiedenis en Land- en Bosbouwconomie. Momenteel tekent het Museum een vernieuwingsplan uit voor de permanente tentoonstelling. De renovatie zal stapsgewijs verlopen en beoogt zowel een inhoudelijke heroriëntering als een nieuwe museale vormgeving.

En verder

Uitgave van publicaties, verslagen, affiches en kaarten over de natuurbescherming op de Comoren, uitgave van de cd "*Tous les chants des Oiseaux des Comores*", hulp bij het ontwerpen van websites, voorbereiding van vogelatlassen, verlenen van advies aan plaatselijke organisaties, organisatie van de workshop "*Ecotourisme / Biodiversité*" ter plaatse, opleiding van lokale biologen en technici met betrekking tot CITES, organisatie van tentoonstellingen zowel in Tervuren als op de Comoren, verlening van advies bij de opstelling en het nazicht van officiële soortenlijsten van te beschermen dieren.

■ M.L. / D.M. / R.J.

1974 - 78

Bioloog in Ivoorkust en in Malawi

1978

Koninklijk Museum voor Midden-Afrika: curator van de spinnencollectie

1981

Doctoraat in de Wetenschappen (Rijksuniversiteit Gent)

1984

Afdelingshoofd Invertebraten

MEER

Het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika: www.africamuseum.be

Algemene informatie over de Comoren: www.comores-online.com

Biodiversiteit en ecotourisme: web.africamuseum.be/biodiversity-comores/index.htm

Officiële site van de Commissie voor de Indische Oceaan: www.coi-info.org/

Comoren en Mayotte: www.africanbirdclub.org

LECTUUR

La faune terrestre de l'archipel des Comores, nr 293 in *Studies in Afrotropical Zoology*, Voornaamste auteurs / redacteurs: Michel Louette, Danny Meirte, Rudy Jocqué. Met bijdragen van 16 andere internationale auteurs. 456 pagina's, 267 kleurfoto's, 2 zwart-witfoto's, 14 kaarten, 28 fig., 1 grafiek, 9 tabellen. (ISBN: 90-75894-63-5), (ISSN: 1780-1311), Prijs: 59 €